

Калитко С. Л., Кравчук О. М. Могилівський епізод в житті Василя Касіяна // П'ята Могилів-Подільська науково-красознавча конференція / Матеріали конференції, 16-17 жовтня 2015 р., м. Могилів-Подільський. Вінниця, 2015. С. 503-508.

С. Л. Калитко, О. М. Кравчук

МОГИЛІВСЬКИЙ ЕПІЗОД В ЖИТТІ ВАСИЛЯ КАСІЯНА

Василь Ілліч Касіян (20.12.1895, за документами – 01.01.1896 – 26.06.1976) – видатний представник українського малярства ХХ ст., графік, мистецтвознавець, педагог. Заслужений діяч мистецтв УРСР, народний художник СРСР, професор, академік Академії мистецтв СРСР та Академії архітектури УРСР, лауреат Державної премії УРСР ім. Т. Шевченка та Державної премії УРСР у галузі науки і техніки. Герой Соціалістичної Праці СРСР, державний та громадський діяч. Народився в с. Микулинці на Прикарпатті, яке перебувало в складі тогочасної Австро-Угорщини. Нині село входить до м. Снятин Івано-Франківської області [1].

В. Касіян, пройшовши наповнений різноманітними подіями життєвий шлях, залишив цікаві спогади, підготовлені до друку О. Касіян та Я. Гояном і опубліковані у львівському часописі «Жовтень» у 1982 р. [2].

По батьківській лінії своє походження В. Касіян виводить від вірменських переселенців у Прикарпатті, дід по батькові був священиком.

1922-1926 рр. навчався в Празькій академії образотворчого мистецтва у викладачів В. Буковаца, Я. Обровського, М. Швабінського.

1922-1923 рр. навчався в Карловому університеті в Празі, по закінченню навчання отримав право викладати малювання в середніх школах Чехословаччини. 1924-1927 рр. як вільний слухач відвідував увечері лекції на філософському факультеті Українського Вільного

Університету у Празі, насамперед, з історії мистецтва. Великий вплив на нього справили лекції з українського мистецтва професора Д. Дорошенка.

1923 р. прийняв громадянство СРСР.

1925 р. архітектор і мистецтвознавець В. Січинський (син славетного подільського краєзнавця Ю. Січинського) познайомився з В. Касіяном, опублікував статті про його творчий доробок та згодом надіслав матеріали про В. Касіяна до Київського художнього інституту. Звідти надійшло запрошення взяти участь у конкурсі на посаду викладача, яке В. Січинський передав В. Касіяну. Skorиставшись ним, В. Касіян був обраний викладачем поліграфічного факультету [3]. Того ж року він переїхав до Києва, де викладав (з перервами) у Художньому інституті до кінця життя; 1930-1941 рр. – у Харкові в Українському поліграфічному інституті; в 1942 р. – в українському відділенні Московського Художнього інституту, який перебував в евакуації у м. Самарканд Узбецької РСР. В 1943-1944 рр. викладав у Ленінградському інституті живопису, скульптури та архітектури, що знаходився в той час в м. Загорськ Московської області. 1944 р. повернувся до Києва, де окрім праці в художньому інституті обіймав посаду завідувача відділу образотворчого мистецтва в Інституті мистецтва, фольклору та етнографії Академії наук УРСР, був членом редакційної комісії Української радянської енциклопедії [4]. Серед творів В. Касіяна – «Весна в концтаборі», «Гуцул», «У пошуках роботи», «Робітнича родина», «Бездомні безробітні», «Селянка з Покуття», «Перекоп», цикли «Донбас», «Дніпробуд», «Дніпрельстан».

В роки війни з нацистською Німеччиною створив політичні плакати: «На бій, слов'яни», серію «Гнів Шевченка – зброя перемоги», «Україна вільна», альбом малюнків «Україна бореться» та інші.

Визначне місце в творчості В. Касіяна займав образ Т. Шевченка. Йому належить 8 портретів Кобзаря, виконані в різні часи з 1923 р. до

1964 р., полотно – «Т. Шевченко – офортист», «Т. Шевченко серед селян», «Т. Шевченко з казахським хлопчиком» та ін. Також митець зображував І. Франка, Лесю Українку, М. Коцюбинського, В. Стефаника, Панаса Мирного, Марка Черемшину, О. Довженка.

Ілюстрував «Кобзар» Т. Шевченка (5 п'ять видань), повість «Борислав сміється» І. Франка, «Земля» О. Кобилянської (2 видання), новели В. Стефаника, виконав портрети будівників Київського метро та інші.

Автор низки праць з мистецтвознавства, зокрема «Мистецтва графіки», «Офорти Тараса Шевченка», «Мистецька спадщина Шевченка і нове її дослідження», «Мистецтво Тараса Шевченка», «Про мистецтво», «Нариси історії українського мистецтва» та інші [5].

В роки Першої світової війни перебував у складі армії Австро-Угорщини, воював на італійському фронті, був поранений, закінчив офіцерську школу, 1 січня 1918 р. отримав чин фенріха (молодшого лейтенанта) та призначення на посаду командира взводу. Під час служби робив замальовки у особистому альбомі, переважно портрети [6].

Маршовий батальйон 20 полку, в якому перебував В. Касіян, наприкінці червня – на початку липня 1918 р. передислокували до цього ж полку, який був у складі окупаційних військ в Україні. Батальйон розмістився в районі Могилева-Подільського, а 5 рота, до якої належав взвод В. Касіяна – на правому березі Дністра в с. Атаки.

Прибулим відразу в очі впав контраст із продовольчим становищем в Наддністрянщині порівняно з Австрією. Тут, як пише автор, були «гори білого пшеничного хліба на базарі», коли у Відні в першорядних ресторанах надавали на картку шматок хліба з кукурудзяного борошна [7].

Щоденно з вокзалу Могилева-Подільського до Австрії та Німеччини відходили ешелони з хлібом та худобою. В. Касіян описує методи заготівлі продовольства для відправки до Австро-Угорщини і Німеччини. Його рота

збирала контрибуцію, «а точніше грабувала селян» якогось села на лівому, українському березі Дністра. Люди звідти повтікали. Солдати не лише погнали на вокзал череду корів та телиць, а й забирали з хатів одяг та взуття [8].

Згадував автор про виступи проти окупаційних військ та уряду гетьмана П. Скоропадського, зокрема, про страйк залізничників. Бездержавний статус України, перебування її народу в складі двох імперій, що воювали між собою, призводив до братовбивчої війни. Проте, як відзначав В. Касіян, відбувалося братання українських селян з Галичини, вдягнених в австрійську уніформу з українським населенням Наддністров'я.

Ситуація, що склалася в цьому краї, повстанські виступи населення впливали на настрої солдат та офіцерів-українців. Досить докладно автор описує повстання 21 серпня 1918 р. у Могилеві-Подільському частини військових, які відмовилися виконати наказ про повернення на італійський фронт.

Повстанням керував солдатський комітет. Рота, в якій служив В. Касіян, прибула з Атак до Могилева і зайняла приміщення жіночої гімназії. Влада в місті перейшла до солдатів, які підготувалися до оборони. В. Касіяна, разом з іншими офіцерами, викликали до моста через Дністер, де вони стали свідками бою між повсталими батальйонами 20 полку і підрозділами 30-го німецького та 27-го угорського полків, що прибули для роззброєння повсталих. Перестрілка тривала від півночі до ранку. Повстання було придушено, були вбиті та поранені. Відбувся військово-польовий суд. Через декілька днів на очах солдатів та офіцерів 20-го полку розстріляли двох солдатів-керівників повстання. Потому 20-ий полк під посиленням конвоєм частини 30-го і 27-го полків було відправлено на італійський фронт [9]. Там В. Касіян потрапив до полону, де перебував 2 роки [10].

Отже, фрагмент спогадів В. Касіяна про перебування в Наддністров'ї належить до джерел з історії краю в 1918 р., висвітлює пограбування австро-угорськими військами місцевого населення, переростання протестних настроїв у виступи серед українських підрозділів австро-угорських військ.

Джерела та література:

1. Касіян Василь Ілліч // Радянська енциклопедія історії України. – К., 1970. – Т. 2. – С. 318; Нестеренко П. В. Касіян Василь Ілліч // Енциклопедія сучасної України. – К., 2012. – Т. 12. – С. 425-426; Янковська О. В. Касіян Василь Ілліч // Енциклопедія історії України. – К., 2007. – Т. 4. – С. 129-130.
2. Касіян В. З минулих літ: Книга пережитого // Жовтень – Львів, 1982. – № 9. – С. 12-66.
3. Касіян В. З минулих літ: Книга пережитого ... С. 12, 13, 49, 52, 65-66; Нестеренко П. В. Вказана праця.
4. Нестеренко П. В. Вказана праця.
5. Касіян Василь Ілліч // Радянська енциклопедія історії України. – К., 1970. – Т. 2. – С. 318; Янковська О. В. Вказана праця.
6. Касіян В. З минулих літ: Книга пережитого ... С. 35.
7. Касіян В. З минулих літ: Книга пережитого ... С. 37.
8. Касіян В. З минулих літ: Книга пережитого ... С. 37.
9. Касіян В. З минулих літ: Книга пережитого ... С. 37-38.
10. Нестеренко П. В. Вказана праця.